

АРХІВИ

Лариса Довга, Оксана Суховій

«ТРИ ДНІ Й ТРИ НОЧІ ВІД ТОГО ДНЯ МИНУЛО» – ПРОПОВІДЬ ВАРЛААМА ЯСИНСЬКОГО НА ВОСКРЕСІННЯ ХРИСТОВЕ¹

У цьому матеріалі ми пропонуємо увазі читачів досі ніколи не публіковану та не введену в науковий обіг проповідь Варлаама Ясинського² – одного з найбільш впливових та, можливо, найбільш цікавих українських мислителів другої половини XVII ст. Утім, його творчість, попри все, досі залишається практично поза увагою дослідників³. Тому для початку варто коротко згадати, ким був Варлаам Ясинський та чому, власне, дослідження його проповідницької спадщини важливе у вивченні києво-могилянської філософської традиції.

Штрихи до біографії

Варлаам Ясинський [Хижняк] (1627–1707) – митрополит Київський, Галицький і всієї Русі (1690–1707), професор, ректор, а згодом ревний протектор Києво-Могилянської академії, штатний проповідник Києво-Печерської лаври (1673–1680) та її архимандрит (1684–1690). Як і Петро Могила, він походив із шляхетського роду (Ясинські належали до гербу Сас), отож зміг отримати добру освіту, а крім того мав і фінансову спроможність, і авторитет, і достатню кількість зв'язків у колах світської аристократії, аби втілювати свої амбітні плани.

Вірогідно, Ясинський спершу навчався в Києво-Могилянському колегіумі в Лазаря Барановича, а згодом продовжив студії за кордоном, отримавши у Кракові

© Л. Довга, О. Суховій, 2025

¹ Публікація проповіді здійснюється в рамках виконання Ларисою Довгою проєкту «Kazania Warlaama Jasińskiego jako źródło do badania polsko-ukraińskich związków intelektualnych», що фінансується через стипендіальну програму «Досліджуй в Україні» Центру діалогу ім. Юліуша Мерошевського.

² У цитуванні тексту проповіді в круглих дужках указуємо сторінки за рукописною пам'яткою.

³ Бібліографія праць, присвячених Варлааму Ясинському, вельми коротка, наразі немає жодного монографічного дослідження, присвяченого його життю чи творчості. Наводимо список публікацій, в яких про Варлаама Ясинського принаймні згадано чи проаналізовано окремі його тексти [Brogi Bercoff 2001; Когут 2004; Łużny 1966; Перетц 1905; 1962; Петровъ 1892; Симчич 2009; Суховій 2001а; 2001б; 2001в; 2020б; Хижняк 2001].

ступінь доктора філософії⁴. Після повернення до Києва він майже все своє життя присвятив розбудові Києво-Могилянської академії, її відновленню після спровокованого війною занепаду, оновленню/покращенню навчальних програм (за його протекцією тут було впроваджено викладання математики), залученню до викладання найкращих кадрів. У цій справі Ясинського цілком можна вважати послідовником і продовжувачем ідей та справ, започаткованих іще Петром Могилою. Як і Могила, він опікувався талановитими учнями, відправляв їх на навчання за кордон (зокрема, до Риму) і прагнув створити в Києві (і ширше – на території тогочасної України) потужне інтелектуальне середовище, яке могло б зміцнити і Церкву, і молоду державу. Достатньо згадати, що його учнями були такі відомі професори Києво-Могилянської академії та церковні діячі, як Стефан Яворський, Йосафат Кроковський, Христофор Чарнуцький тощо. Варлааму Ясинському присвячено численні панегірики, промови, Іван Величковський дедикував йому свою рукописну збірку поезій, а Лазар Баранович, який залишався незмінним духовним та інтелектуальним авторитетом на теренах Київської митрополії, привітав призначення Ясинського ректором Могилянського колегіуму дуже схвальним листом, назвавши отця Варлаама «плодоносною гілкою мого винограду»⁵. Пізніше, звертаючись до ігумена Києво-Михайлівського монастиря Феодосія Сафоновича у справі друку своєї поетичної збірки «Аполлонова Лютня», преосвященний Лазар проситиме, аби її рукопис переглянув та, за потреби, відредагував «наш руський Аполлон»⁶ отець ректор Ясинський. Врешті, як показало порівняння окремих рукописних проповідей Варлаама Ясинського та Стефана Яворського (київського періоду), останній як стилістично, так і щодо викладених ідей і використаних концептів дуже залежав від митрополита Варлаама. З огляду на це, нині вивчати творчість Яворського без урахування впливу його наставника та покровителя не зовсім коректно. Про вплив Ясинського на інших київських інтелектуалів ми, на жаль, не можемо поки що нічого сказати просто тому, що це питання не тільки досі не вивчене, а навіть не стоїть на порядку денному дослідників. Також наразі майже нічого не відомо і про те, з яких джерел черпав свою мудрість сам Варлаам Ясинський, якими вченнями керувався, хто з європейських мислителів, насамперед богословів і проповідників, мав на нього вплив, які філософські погляди були йому близькими й у кого він міг слухати курс філософії в Ягеллонському університеті, якщо насправді там навчався. Ці питання все ще чекають на своїх дослідників.

⁴ Ця інформація наводиться в усіх енциклопедичних біографіях Варлаама Ясинського, проте документально досі не підтверджена.

⁵ «Я въ восторгъ отъ единачушнаго избранія, на которомъ Духъ св. послалъ вам свои языки и пречестнаго отца Ясинскаго, плодоносную вѣтвь моего винограда. Поздравляю его вашимъ кievскимъ ректоромъ; въ немъ вы нашли сокровище, скрытое на полѣ», – писав Лазар Баранович [Баранович 1865: 37]. Ця фраза Лазаря Барановича опосередковано вказує і на те, що Варлаам Ясинський насправді міг слухати курс Лазаря Барановича в Могилянському колегіумі, так і на те, що Баранович підтримував контакти із талановитими учнями та сприяв їхньому кар'єрному зростанню.

⁶ «Отправляю на пегасъ въ печерскую типографію Польскаго Аполлона, прося его милость, отца ректора Кіевскаго – нашего русскаго Аполлона, побесѣдовать съ Аполлономъ польскимъ» [Баранович 1865: 76].

Чим цікава запропонована до публікації проповідь в контексті історико-філософського дослідження

Про важливість упровадження церковної проповіді як джерела до дослідження української ранньомодерної філософії мовилося не раз [Горський 1996; Довга 2016], тому дозволимо собі не зосереджуватися на цьому питанні. Коли ж ідеться про проповідь, обрану нами для цієї публікації⁷, то найцікавішою, на нашу думку, є продемонстрована її автором спроба раціонально пояснити засадничі богословські істини, справедливості яких, вочевидь, могла викликати в пастви здивування або й сумніви.

Цей момент сигналізує відразу про два важливі явища, властиві ранньомодерній українській філософії та культурі: (1) започаткований ще на зламі XVI–XVII ст. і суттєво пришвидшений реформами Петра Могили процес конфесіоналізації в межах православної Київської митрополії таки виявився успішним, тобто в пересічних вірян (принаймні в тих, які були достатньо освіченими, аби почати заглиблюватися в постулати віри) виникла потреба не лише інтуїтивно вірити в Бога, задовольняючись роллю пасивних «отримувачів» Його благодаті, а й ставити питання в тих випадках, коли церковне вчення було незрозумілим чи не зовсім відповідало (тобто, суперечило) практичному досвіду; (2) запит на раціональне пояснення постулатів віри був настільки відчутним, що проповідники/богослови, тим більше ті, що здобули філософську освіту та зверталися до аудиторії, в якій переважали представники еліт, більше не могли на нього не зважати й мусили шукати відповіді та озвучувати їх у проповідях.

У цьому випадку йдеться про те, що Христос «на третій день воскрес» або що Він, зруйнувавши Храм, відбудував його за три дні й три ночі. Схоже, що пересічні віряни не вміли нарахувати оцих сакральних трьох днів та ночей від п'ятниці пополудні до неділі вдосвіта. Тим часом це сакральне число є засадничим постулатом християнського віровчення та підтвердженням того, що в розп'ятті й воскресінні Христа точно виконано наперед задуманий Богом і описаний у Старому Заповіті акт спасіння людства. Гадана «відсутність» необхідних трьох днів та ночей могла б суттєво підважити засади християнської віри. Цікаво, що Ясинський, перш ніж звернутися до авторитетних джерел, намагається самотужки нарахувати ці дні та ночі, виходячи з цілком практичного досвіду та певних астрономічних знань. Зокрема, ідеться про те, що звичні уявлення про добу – від світанку одного дня до світанку наступного дня – не відповідають тому, як відраховується доба згідно з законами астрономії/фізики. Спершу, намагаючись показати, звідки взялися ці дні та ночі, Ясинський не апелює до жодних метафор, чи до опису чуд, чи до алегоричного трактування текстів Святого Письма, у цьому випадку прочитуючи їх буквально (літерально). Він детально розтлумачує, що нова доба (і нова ніч) починається не тоді, коли настали сутінки, а саме о 24:00 чи в 00:00, а значить у тому, що люди звикли сприймати як одну ніч (від сутінків до світанку), є не одна, а дві (перша – від сутінків до 24:00, а друга від 24:00 до світанку). Таким чином від розп'яття Христа до ранку суботи ми маємо два дні й дві ночі. А з 24:00 суботи до світанку неділі, коли Христос Воскрес (на третій день) – ще одну повну ніч і початок сакрального третього дня. Цікаво, що переконуючи в правдивості богословських істин, Ясинський ще й ділиться зі своєю паствою природничими знан-

⁷ Проповідь «Три дні й три ночі від того дня минуло» цитується за рукописною збіркою, що зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського за шифром ДА 226Л. Посилання на неї здійснюється спрощено – лише номер сторінки у круглих дужках і після скорочення с.

нями. І це, мабуть, свідчить не тільки про його прагматизм (прагнення пояснити людям сакральні події доступною мовою), але й про те, що він сам був схильним до раціонального мислення, а разом із тим не сумнівався у правдивості свідчень Святого Письма. На підтвердження власних «розрахунків» він, як і належало бароковому ритору, звертається до авторитетних джерел і наводить схоже тлумачення, запозичене в блаженного Теофілакта (Теофілакт Болгарський (Охридський), друга пол. XI – поч. XII ст.). А вже потім побіжно зазначає, що св. Григорій Ниський⁸ (335/340 – бл. 394) надавав духовного пояснення тому, звідки беруться «три дні й три ночі» від розп'яття до Воскресіння. Утім, тлумачення св. Григорія, більшою мірою алегоричне, аніж раціональне, Ясинський не розвиває. Натомість із інтонації всієї проповіді зрозуміло, що для нього раціональне (чи побутове, почерпнуте з життєвого досвіду, природниче) пояснення сакральних понять передує їх духовному тлумаченню, або принаймні зовсім не поступається останньому.

Не менш показовими в плані філософського осмислення реального світу є «подобенства» (схожості), які наводить Варлаам Ясинський, аби наочно (по-простому, доступно) пояснити вірянам догмати про чудо Воскресіння Христового, про «складену» з тіла й душі природу Ісуса Христа і про те, що Христос таки є істинним (правдивим) Богом. Проповідник звертається до метафори книги, дзеркала та вранішньої зорі. І тут його порівняння і приклади також насамперед сягають певного практичного знання. А вже від практики він переходить до «духовного» розуміння понять і явищ. Особливо цікавим і доволі незвичним є образ дзеркала, за допомогою якого розкривається й парадокс подвійної природи Христа (і справжня людина, і справжній Бог), і процес Його помирання та Воскресіння. Поки дзеркало ціле, пояснює проповідник, ми, подивившись у нього, побачимо одне зображення, а якщо його розламати на два шматки, то й відображень одного і того ж об'єкта стане два. Допокі Христос проходив земне життя, людям було важко побачити його божественну природу, що органічно поєдналася з людською тілесністю. Тому Христос, як дзеркало, мав розділитися навпіл, тобто померти (у той момент його душа на короткий час відділилася від тіла) і бути похованим, аби людям оприявнилися обидві досконало поєднані у Христі природи: матеріальна, фізична (тіло, яке зняли з хреста й поклали в могилу) і божественна, духовна (душа, яка спустилася в пекло, здолала його і на третій день, об'єднавшись знову із тілом, піднялася на Небо).

У цьому контексті звертає на себе увагу ще одна річ, яка потребує глибшого дослідження: гостра полеміка Ясинського (як і решти відомих нам Київських церковних мислителів його часу) з аріанами⁹ (ідеться про «унітаріїв» або «польських братів», яких в народі називали «аріанами»; у науковій літературі зазвичай іменуються «соцініанами»). Здавалося б, це не логічно, адже цю протестантську спільноту виселили з території Речі Посполитої ще в середині XVII ст. На території Гетьманату їх начебто зовсім не було. Але Ясинський не просто кидає в бік аріан інвективи, а детально пояснює, у чому вони помиляються й чому насправді Христос одночасно є і присутнім у Трійці («яко нераздельной бжєством»), і має власну, особливу «природу» (поєднує фізичний світ з духовним, тим самим обожествляючи фізичне), «функцію» та «свободу діяння». Відповідей може бути декілька: (1) засвоївши в Краківській академії

⁸ «А Григорій стый Нисскій сіи три днь и три ночи духовным сенсомъ такъ толкуєт» (с. 73) – див. нижче публікований текст проповіді.

⁹ «Знайшлися бовѣмъ такіи шалєніи розумы аріанскіи, котріи отважилися Христу Сїю Бжїю власное сыновство и равенство» (с. 75 зв.) – див. нижче публікований текст проповіді.

засади контроверсійно-позитивного богослів'я, часто спрямованого на полеміку з іновірцями, український проповідник не дуже й замислювався над тим, що його паства мало що знає про аріан (мабуть ця версія найменш вірогідна); (2) аріани як релігійна спільнота справді не були представлені на території Гетьманату, а попри те їхнє вчення на цих землях було відомим і могло стихійно, на рівні пересудів, поширюватися в колах мирян; (3) мирянам було надто складно досягнути догмат про Трійцю (єдиного триіпостасного Бога) і про те, як «видимий», історично втілений в людському тілі Син Божий може бути «єдиним» із Богом Отцем та Духом Святим. Спровоковані конфесіоналізацією та розвитком раціонального мислення спроби досягнути ці тайни (догмати), виходячи з життєвого досвіду та підказок практичного розуму, могли допроваджувати лаїків до поглядів, що певним чином суперечили християнській догматиці. Аби відвадити мирян від подібного типу розумувань, Ясинський міг проводити паралель з ученням, визнаним за єретичне.

Зайве казати, що в представленій нами для цієї публікації проповіді Варлаама Ясинського є чимало даних, що дозволяють реконструювати морально-етичні цінності, які він сповідував.

Вельми цікавою є ця проповідь і під оглядом використаного Ясинським поняттєвого апарату. Звернемо увагу тільки на один момент – поняття «істності», яке є тожним не істині¹⁰, а «сутності» (*Истность Его божкая всѣ истности переходячая* (с. 74)). Поняття «іста» як сутність зустрічаємо наприкінці XVII ст. у працях Григорія Сковороди, де воно, судячи з контексту, мало би позначати також основу основ, сутність, яка робить об'єкт саме тим, чим він є. На жаль, традиція вживання поняття «істність/іста» в українських ранньомодерних текстах досі не досліджувалася. Тому тут мусимо обмежитися тільки констатацією факту та загальним окресленням наукової проблеми, над якою варто замислитися.

Вочевидь проповідь Варлаама Ясинського, яку ми нині презентуємо читачам, потребує глибшого аналізу. Її належить розглянути в контексті всієї творчості українського мислителя, також у контексті як українського, так і польського чи, ширше, католицького проповідництва другої половини XVIII ст., у контексті філософських і богословських ідей, які він міг почерпнути й у Києво-Могилянському колегіумі, і під час своєї освітньої мандрівки Європою. Та, на жаль, ще не настав час такого широкого аналізу поглядів Варлаама Ясинського, бо його творчість щойно починає відкриватися дослідникам. Поки ж опубліковано лише три його проповіді [Суховій 2001а; 2020а; Довга, Суховій 2024] з-поміж понад 50, які збереглися в рукописі.

Опис рукопису та засади метаграфування

Метаграфування запропонованого тут до публікації тексту ми здійснювали за автографом Варлаама Ясинського із зазначеної вище (прим. 7) рукописної збірки. Загальний опис пам'ятки, тематику окремих казань, встановлення авторства та при-

¹⁰ Поняття «істина/істинний» вживається Ясинським у значенні справжній/дійсний і стосується винятково сакральної сфери: «вѣруйте мя истинного Бога быти». «Істинний» може також виступати синонімом до «правдивий»: «показался правдивым Богом и живим Синомъ Божиим быти». Крім того, лексеми «правда/правдивий» часто вживаються на позначення того, чому можна довіряти. «Правда» в сакральному контексті може вживатися і як синонім «справедливості»: «премудрост' Его божкая, котрою все премудро радит' и строит', милосердіє и судъ, милост' и правда, и ініи многиі досконалости». Зазначимо, що такий слововжиток відповідає нормам староукраїнської мови ранньомодерного часу [Довга 2024].

близьких хронологічних меж укладання цієї збірки знаходимо в Миколи Петрова [Петровъ 1892] і Олександра Лебедева [Лебедевъ 1916].

До збірки обсягом 444 аркуші увійшли понад 50 казань на церковні свята, матеріали для складання казань, три фрагменти тексту світського характеру. Авторська пагінація відсутня; нумерацію аркушів виконано темнішим чорнилом і, вірогідно, іншим почерком; титульна сторінка та вихідні дані відсутні, початок не зберігся, перші та останні аркуші, а також краї окремих аркушів пошкоджено або обрізано. Текст писано скорописом; вірогідно, почерк належить одній людині, за винятком декількох сторінок і приміток, а також окремих виправлень. Кожна сторінка містить від 20 до 30 рядків тексту. Мова казань Варлаама Ясинського гібридна: частину текстів написано «простою» мовою, частину – церковнослов'янською української редакції; окремі казання чи їх фрагменти – латинською або польською мовою.

Деякі аспекти мови його рукописної збірки (здебільшого фразеологія) досліджено в низці праць: [Суховій 1996; 1999; 2000; 2001а; 2001б; 2001в; 2002; 2018]. Опубліковано поки що лише дві окремі проповіді з-понад 50 наявних у рукописі [Суховій 2001а; Суховій 2020а]. Метаграфування тексту здійснено на основі напрацювань української палеографії [Панашенко 1974; Німчук 1995: 15-18; Сокирко 2016] та ін.; схарактеризовано графіко-орфографічні особливості пам'ятки: [Суховій 2020б].

Однак подальше опрацювання тексту рукопису спонукало до коригування пропонуєваних нами принципів метаграфування та детальнішого опису графіко-орфографічних особливостей казань Варлаама Ясинського з використанням ілюстративного матеріалу з оприятленої нижче проповіді.

Текст поділено на абзаци, однак проповідник не завжди починає абзац із відступу, почасти маркером такого членування постає значно більший, ніж зазвичай, розмір великої літери та її оформлення. Рекламанти наводяться окремим рядком у кінці сторінки, але непослідовно: у репрезентованому тексті – на 3 із 16 сторінок рукопису, причому частіше без підкреслення (с. 73 зв.; 74), іноді з підкресленням (с. 78 зв.).

Велику літеру вжито послідовно на початку речень, у власних назвах, назвах народів і похідних утвореннях, напр.: *И апль стый к'Ефесеом мовит* (с. 79 зв.), назвах днів тижня, назвах більшості релігійних понять, у назвах понять-носіїв особливого смислового навантаження, напр. *Книга, Зеркало, Денница*; непослідовно – у словах, де її вживання не вмотивоване ні релігійним контекстом, ні особливою семантикою (сполучники, займенники, інші частини мови). У метаграфованому тексті ми вживаємо велику літеру на початку речення, у власних назвах відповідно до чинного правопису, а також у тих випадках, коли авторська велика літера вказує на особливий акцент на певному понятті, а саме поняття є концептом, напр.: *Перше подобенство воскресшого от мертвых Христа Господа ест Книга* (с. 73 зв.).

Надрядкові літери в рукописі вжито в середині та наприкінці слів, у метаграфованому тексті подаємо їх у рядку курсивом. Переважно це одиничні приголосні: *на тайной вечерь в' сердцах* (с. 73) [тут виділяємо їх напівжирним шрифтом, оскільки весь ілюстративний матеріал наведено курсивом], а також закінчення родового й давального-місцевого відмінків однини слів прикметникового типу: *девятого; преподобному*; буквосполука *ст* як в окремих словах: *премудрост*, так і у формі першої особи однини теперішнього часу дієслова *быти: ест*.

Розділові знаки. У рукописі вжито крапку, кому, двокрапку, крапку з комою, знак питання та знак оклику. Крапка може стояти як наприкінці речення, так і після

паузи в середині речення, водночас наприкінці речення вона часто відсутня. Авторська кома найчастіше позначає паузу в середині речення, іноді – кінець речення. Уживання коми не збігається з сучасним розумінням, напр.: *Дгѣло то бозкое а не члѣвкое разорити самовластно црковѣ тѣгла своего, и знову оную самовластно сосорудити* (с. 76). Двокрапка або крапка з комою за вживанням також можуть збігатися з комою або крапкою: *Слушиѣ Хс̃ Гспѣ преславное свое от мертвых востаніе отложил до трох днѣи: и знову слушиѣ не отложил до всемирного всѣхъ востаніа* (с. 78). Знак питання може бути відсутнім у питальних реченнях, напр.: *Для чего бы вѣночи желаемого жениха своего не знайшла?* (с. 78).

У метаграфованому тексті максимально збережено авторську пунктуацію, водночас у ламаних дужках подано необхідні для логічного синтагматичного членування тексту розділові знаки, напр.: *Наперед абы кто не разумѣлъ,» же Христось умеръ для якового пороку и змазы грѣховной,» в себѣ зостаючой* (с. 76 зв.).

Переноси в рукописі позначено подвійною горизонтальною рисою: *кни=га*, але іноді слова перенесено без відповідного позначення: *створен//наа*. Знаки переносів при метаграфуванні опускаємо.

Цитати зі Святого письма, філософських творів тощо в рукописі виділено підкресленням, причому може бути підкреслено не весь текст, непослідовно підкреслено розділові знаки після тексту; на полях навпроти відповідних рядків зазначено джерело (кирилицею або латиницею), однак звірка з першоджерелами засвідчила неточності в зазначенні глав чи зачинів). Іноді покликання чи глоси виявляються обрізаними – вірогідно, сторінки рукопису обрізали. У метаграфованому тексті зберігаємо авторські підкреслення та глоси.

Авторські виправлення. Варлаам Ясинський (або його секретар, про що свідчить інший, за нашими спостереженнями, почерк в окремих випадках або інше, значно темніше чорнило) вносив виправлення до тексту. Автор витирав (с. 80) або закреслював слова чи речення (с. 75), змінював порядок слів (с. 74), дописував слова горизонтально (с. 73 зв.) або вертикально (с. 79) на берегах або внизу сторінки (с. 74 зв.). Переважно для дописуваних фрагментів ужито позначки «+», «х» або «#», із них же починається дописаний фрагмент тексту. У метаграфованому тексті зберігаємо авторські виправлення з відповідними зносками.

Діакритичні знаки. У рукописі вжито титло та паєрик. Титло традиційно вжито в сакралізованих та близьких до них словах: *Бгѣ, бжѣй, члѣвкѣ*, а також для передачі числових значень кириличними літерами: *гл вѣ*. Однак знак титла часто опускається: *снѣ, гл. д.*

Паєрик ужито в середині й у кінці слова на місці пропущених *ъ* та *ь*: *дѣнми, властѣ*. У метаграфованому тексті їх написання збережено.

Літери. Варлаам Ясинський уживає характерні для скоропису XVII ст. літери кириличної графіки, написання яких може залежати від позиції в слові та від розрізнення великої й малої літер. Тут зазначимо окремі особливості, характерні для метаграфованого тексту: вживання *ѣ* для передачі [e] та [йе]: *себе, его*; вживання графеми *ѡ* на початку слова та після голосного (втім, непослідовно, пор. в одному реченні: *ѡ востаніи о котром* (с. 78); вживання літер грецького алфавіту, не засвоєних українською мовою, для передачі числових значень і для передачі звука [v] і звукосполук [кс], [пс] у словах грецького походження: *Мар: зач ѿи, еухаристіи, сеѣтерновѣ, апонлеѣію, ѡалмисти*; паралельне вживання диграфа *кг* або літери *г* для передачі [г]: *на паркгаминѣ, нѣкѣды, ѡмега*.

Для літери у використано виключно написання **Ѹ** (оскільки інших написань не виявлено, при метаграфуванні використовуємо графему у).

У пам'ятці засвідчено односеровість (нерозрізнення **Ѹ** та **Ѹ**), при метаграфуванні орієнтуємося на походження голосного: *могѸ, ѿѸѸ*, але враховуємо фонетичні процеси, які станом на XVII ст. відбулися в українській мові і їх можна простежити в словозміні, наприклад, ствердіння шиплячих: *ночь*. Юси в метеграфованому тексті відсутні, хоча в інших казаннях подекуди засвідчено вживання **Ѹ**.

Послідовно вжито літеру **Ѹ**, яка відповідає праслов'янському *ѣ, що в українській мові перейшов в [і]: *въ гробѸ, тѸло*. Водночас іноді на місці **Ѹ** вжито **и** або **ѣ**: *поличим, по всей земли*.

Літери **и(і)** та **Ѹ** переважно вжито за традицією відповідно до походження голосних *і та *у: *приписуютьсѧ, силы, до купѸ*. Але фіксуємо й поплутання графем, що засвідчує фонетичний процес злиття *і та *у в українській фонемі /и/: *выводитѸ, вѸровняти*.

Детельний аналіз фонетичних, орфографічних, граматичних особливостей тексту буде здійснено в окремому дослідженні.

Проповідь Варлаама Ясинського

73 Третій сѣ денѸ иматѸ днѣс ѿтнелѸже сѧ быша Лука главѸ кѸд зач: рѸі.

Три днѸ и три ночи ХѸ СнѸ Бжій въ гробѸ прѣчистою пребывал плотію, але ѧкъ то, поличим сѧ три днѸ и три ночи. Каждая ночь зачинаетѸ сѧ зѸ вечера, а кончитѸ сѧ ѿ полночи, и естѸ то ночь єдного дня, и знову ѿ полночи до порѧнку естѸ то уже ночь другого дня. КѸды тѣды ХѸ СнѸ Бжій на крѸстѸ испустил дѧ своего бжѣственнаго ѿ девятом днѣ часѸ вѸ пятокѸ, то уже ѿ того часа до полночи субботней был єдинѸ денѸ и єдна ночь. Ѹт полночи субботней до вечера неделнаго была другаѧ ночь и другій денѸ. Ѹт вечера неделнаго до полночи неделной и до порѧнку третѧѧ ночь скончиласѧ и третій денѸ зачалсѧ, котрого СнѸ Бжій ѿ мертвыхъ воскресѸ.

Блженный¹¹ ФеѡфилактѸ¹², пишучи на Матфеѧ того, сѧ три днѸ и три ночи такѸ виводитѸ. ВѸ шестій часѸ *пѧтка* на крѸстѸ распѧлсѧ ХѸ СнѸ Бжій, ѿ сѣго шѣстого часа до девятого тѧ была по всей земли, и знову ѿ девятого часа свѣтъ, то уже єдна ночь и єдинѸ денѸ. Другаѧ ночь суботнаѧ и другій денѸ суботній, а третѧѧ ночь неделнаѧ и утро неделное. Ѹт утра бо и свѣтана денѸ зачинаетсѧ.

А Григорій стый Нисскій сѧ три днѸ и три ночи дхѡвным сенсомѸ такѸ толкуетѸ. Наддер горячо прагнуль СнѸ Бжій смерти, абы ѧкънайскорѸй могѸ пострадати и погребеннымъ быти, прѣто жѸ не чекаючи и *пѧтку* нѣмбы умерѸ на ГолгофѸ, впрѣд хотѸль на тайной вечерѸ вѸ сердцахъ¹³ // 73 зв. аплскихъ умерѸ, для того жѸ тамѸ разѸ и прѣнайсвятѸйшую єucharистію постановилѸ тайну, и жертву на ней цѣле выполнилѸ, тѸло и кровѸ свою¹⁴ ученикомъ роздавши, що не могло быти безѸ добровольной Его смерти, ѧко стихѸ первый вѸ АкафистѸ страстномѸ мовитѸ. Прежде своѣѧ смерѸти погребѸлсѧ єси вѸ сердцахъ другѡвъ твоихъ прѣчистими тайнами. А такѸ, нача-вши ѿ четвѣртка и тайной вечерѸ до порѧнку неделнаго, три днѸ и три ночи пог-

¹¹ Слово дописано перед рядком на лівому полі

¹² Наступне слово витерто; вірогідно, було написано **стый**

¹³ У правому нижньому куті аркуша чорним чорнилом позначено: 73

¹⁴ Над рядком позначено: +; на лівому полі дописано: **под видом хлѣба и вина**

фарбою блакитною в' сєй Книзѣ в' Христѣ,» мовлю,» Гспдѣ написанніи, *сум* то в немъ власности члвчскій, животь члвчскій, розум члвчскій, доброст' члвчскаѧ, премудрост' члвчскаѧ, и іинї власности, котріи *сум* в' немъ з' сторони и части дїшї Его преблгословенной. Власности сїи фарбѣ блакитной ровнаютьсѧ для того, же іако небо добре випокоженое, ест' в' себѣ блакитное; такъ преблгословеннаѧ дїшѧ Христова, любо и в' тѣлѣ смертномъ застаючаѧ, была в' немъ цѣле нѣснаѧ и ѡбженнаѧ, погоднаѧ, чистаѧ, темности жадной ни змазы на себѣ не маючаѧ ни знаючаѧ. Але лѣтеры в' сєй Книзѣ в' Христѣ Гспдѣ красною мѣнією або цѣноброю вираженніи, *сум* то безчисленніи раны на прстѣмъ Его тѣлѣ, нѣбы перомъ або тростїю, вервїємъ, бичами, терніємъ, гвозд'ми, копїємъ барзо глубоко аж до самого мозку внутрностїи и сєрдца заданніи; іако мовит' велегласный Ісаїа. Кто сєй пришедый ѿ Едема, червленны ризы Его. И знову. Почто червленны ризы Твоѧ. И ѡдежда твоѧ іако изгнєт' шаго в' тисцѣ исполненна гнетєніѧ.²⁰ *СѦ* плоти²¹

Книга сїѧ предъ страданїємъ своимъ была запечатанна, зогбєнна и замкнєнна. // 75 Згола в неї не видати было внутрь нѣчого,» ѡпрочъ позвѣрховной тѣлько текстуры, всѣ розумѣли ѡную малими лѣтерками; и то простимъ написанную черниломъ, за простого почитаючи члвка, прето жє єи то слыною,» то заплеванїємъ,» то болотомъ, ѡчернили, ѡшпетили и ѡсквернили. Карты и папѣры єи пороздїрали,» пороскидали, кгда блгословєннующу дїшю ѿ тѣла Его прєсвятото розлучили. Але кгда днѧ нѣшнєго знову таѧ прєнайдорожшѧѧ СѦтца нѣсного Книга *пєришѣ* силою бжєства докупы зложена, потомъ уже всѣмъ ѡтворєнна²², ѡ іакъ многїи з' неї непонятїи вичєрпнути можємъ тайны. И з' неї сїю вичєрпнуємъ днѧ нѣшнєго таємницю. Жє любо всѣ дѣла Тройци Прстой ѿ нѣзвнутрнє походячіи, ~~то єст' котріи з' бжєкою єи не лучатсѧ ієстєсно, але тѣлько позвѣрховнє ѿ неї походят'~~ всѣмъ Тромъ Божкимъ СѦсобамъ приписуютьсѧ: Востанїє єднакѣ Снѧ Бжїѧ ѿ мертвыхъ самому СнѦ Бжїю причитаєт'сѧ. А то таковымъ способомъ. Если ѡбернемъ умыслъ²³ нашъ на створєнє видимого сєго свѣта. СѦколо того жє цѣлаѧ Тройца Прстаѧ работала, кромѣ сєго Мойсєєва свѣдоцтва. Іс'коны або в' началѣ створи Бгъ нбо и землю. В' началѣ то *єст* в' Христѣ Гспдѣ, котрый єст' Алѧ и СѦмеѧ, Начатокъ и Конєцъ, и євглість стый Іоанъ мовит'. Сєє то єст' Слово Бжєє бѣ искони у Бѧ, всѧ тѣмъ быша и безъ Нєго ничтожє быстє єжє быст'.» На котріи слова Василїй стый такъ мовит'.²⁴ В томъ всѧ створєнна *сум*, аще видимаѧ,» аще невидимаѧ,» аще прєстоны,» аще господствїѧ,» аще начала, аще власти,» аще силы,» аще аглєстїи воїнствѧ, аще архангєлєстїи старѣйшинствѧ. Прето жє и той Тройци Прєсвятѡй совѣтъ, Сотворѣмъ члвка по ѡбразу и по подобїю нашєму, до того жє стагаєтсѧ. Жє всѧ²⁵ // 75 зв. Тройца Прєнайсвятѣйшаѧ работала ѡколо нашєго створєнѧ. Если воплощєнїє Снѧ Бжїѧ уважатимємъ и ѡ томъ такъ жє розумѣти трєба, жє работалъ СѦтцъ,» посилаючи Снѧ, работалъ Дхъ Стый,» созїдаючи плоть Хрєсву. Работалъ Снѣ, прїимуючи на себє тую жє плоть члвкую. Трєба вѣдати и

²⁰ На лївому полі навпроти рядка зазначено: **Ісаїа глає 3г.** [Ісаїя 63:1-2; цитує за Острозькою Біблією дослївно]

²¹ У кінці рядка зазначено: #; унизу сторінки дописано: #: **то Хрєсвой ѿ кровє червленѣющей сум сїи слова Ісаїинь.**

²² Над рядкомъ позначено: +; на правому полі дописано: **при ѡтворєнїю каменє гробного ѿ а҃гла**

²³ На правому полі дописано: *Sacrorum omittatur*

²⁴ На правому полі дописано: **de mundo** [ex diebus capdito] (текст, узятий у квадратні дужки, написано нерозбїрливо)

²⁵ У правому нижньому куті аркуша чорним чорниломъ позначено: **75**

тоє. же нѣкоторіи дѣла Троици Прстой, хоцѣ и позвѣрховне²⁶ ѿ неї походятѣ. Певнымъ еднѣмъ Тройческимъ Сѡсобамъ приписуются: Такѣ дѣло створена причитаєтѣся Бѣгу Сѡтцу. Іѣко найзвѣрхнѣйшой власти и Началу, жадного іншого Начала и Початку над собою не маючому: Дѣло строєніа симъ видимимъ свѣтомъ Бѣгу Снѣу. Іѣко премудрости Сѡтчей, бо до мудрости належитѣ все ведлугъ чину своего пораде и розумне строити. Дѣло стѣсти и ѡсѣненіа Дховѣ Сѡму. Іѣко жродлу всѣякой добрости и блгостина. З тимъ еднѣмъ всѣмъ нѣшнѣе дѣло воскресєніа самому Снѣу Бжїю приписуетѣся, близко мовѣчи до Христа Гспда, бо ѡподал, и сєє дѣло всєй Троици Прсвѣтой причитатисѣ можетѣ іѣко нераздѣлної бжѣствомъ. А то для тоєй причини. Абы²⁷ показалсѣ правдивымъ Бжѡмъ и живимъ Снѡмъ Бжїимъ быти. Знайшлисѣ бовѣмъ такіи шалєніи розумы аріанскіи, котріи ѡтвалилисѣ Христу Снѣу Бжїю власное сыновство и равенство²⁸ ѡтати зѣ тихъ причинѣ. Бжѣ Сѡтцѣ постановилъ правѣ Сна своего судією надъ всєю Землею. Сѡтцѣ не судитѣ никомуже но ввєс суд ѡтдастѣ Сыновѣ.²⁹ Повторє Хс правѣ принѣлѣ такую честѣ и славу ѿ Сѡтца, и вывышшєне іменѣ надъ всѣ імена. Для глубокого и великого своего вѣ свѣтѣ сѣмъ смиреніа и упокорєніа. Смири сєбє бывѣ послушливѣ дажє до смєрти, сєго ради Бжѣ превознесє Егѡ и дажє Емѣ імѣ пачє всѣакого іменѣ. Прето жє не єстѣ правѣ ровнимъ Сѡтцу своему вѣ бжѣствѣ Снѡви, бо правдивому Бжѣу и ровному Снѡвѣ своему не моглѣ бы нѣчого Бжѣ Сѡтцѣ дати, іѣко во всѣмъ імѣчому // **76** такову жє вла[ст] честѣ и славу. На такову злѡхитрую іхъ хулу ѡтповѣдаю. Любо Персонѣ бозкой такой, котраѣ самую тѣлку вѣ сєбѣ замикаєт бозкую натуру, кромѣ всѣякой іншой натуры, не можєтсѣ нѣчого дати анѣ унѣти, бо все ѿ своей істности бозкой, ³⁰ ѿ бжѣства своего маєтѣ. Але бозкой Персонѣ такой, котраѣ двѣ вѣ сєбѣ натуры замикаєт, бозкую и члѣвкую, іѣкою Персоною єстѣ Снѣ Бжїй, не єстѣ противно, абы моглѣ що єи Сѡтцѣ нбсний дати. Понєваж натура члѣвака ілє зѣ сєбє не всѣ досконалости і ѡвшемѣ многіи недостатѡчества маєтѣ. Вѣрити тєды маємъ, жє Хс Гспдѣ іѣко Бжѣ, кромѣ³¹ рождєніа своего и³² тхнєніа Дха Прѣстагѣ, все ѿ сполной своей істности бозкой маєтѣ, іѣко члѣвкѣ многіи рѣчи ѿ ѡтца прїймаєтѣ. Абы тєды Хс Снѣ Бжїй ѿ такової хулы аріанской сєбє уволилѣ. Востаніє свое ѿ мертвыхъ сєбѣ самому приписуетѣ сими словѣ. Азѣ уснухѣ и спахъ вѡстахъ.³³ І знову. Властѣ імамъ положити дшѣ мою и властѣ імамъ паки прїяти ю. Іѣкобы іаснѣй реклѣ. Кдѣ до єдного того жє жродла належит и творити и воскреснѣти, бо єбѡє прєзначаюмъ бєжєнєчнє бжѣствє єнєлѣ. Принамнѣй для сєго знаменіа, жє властѣ маю *добрѡхѡтнє* умерти и властѣ маю *добрѡхѡтнє* воскреснути, вѣруйтє мѣ істинного Бга быти. І знову Разорѣтє црковѣ сїю³⁴ и трєма дєнѣми воздвѣ-

²⁶ Над словом дописано: **звнутриє**

²⁷ Над рядком позначено: +; на лівому полі дописано: [...(слово не прочитується)] Sunt Legum **и ж принамнѣй для воскресєніа своего Хс Снѣ Бжїй**

²⁸ Над рядком дописано: **бозкой чєсти**

²⁹ На лівому полі навпроти рядка зазначено: **Іоан дѣ**. [Посилання помилкове. Повинно бути Йоан 5:22]

³⁰ Над словом позначено: х; на правому полі навпроти рядка дописано: **х сполногоднимъ бозкимъ ѡсобамъ**

³¹ Над рядком позначено: +; на правому полі дописано: **+ бєзлѣтного**

³² Над рядком позначено: +; вірогідно, цей знак теж стосуєтсѣ слова **бєзлѣтного**, оскільки більше нічого навпроти рядка не дописано

³³ На правому полі дописано: **Іоан гл лз** [Посилання помилкове. Автор тут переказує фрагмент **Йоан 10:18**]

³⁴ На правому полі дописано: **Іоан гл в**; нижче: **и правдивого Сна Бжїа** [Йоан 2:19. Дослівне цитування за Острозькою Біблією]

гну ю. Дѣло то бозкое а не члѣвкое разорити самовластно црковѣ тѣла своего, и знову оную самовластно соорудити: Азъ убію, и азъ жити сотворю. Азъ есмъ первый и послѣдній и живой и быхъ мертвъ и се живъ есмъ во вѣки. Алє онъ стый *мовитъ ѿ немъ*. Бжѣство *ѿ* ѿбогого Естѣства, то *єстъ души и тѣла*. Не ѿступившее еже властію раздѣли властію соединити. То таковой таємници зъ Книги сей воскресшого Христа Гспда научившисѧ, до другого подобенства поступую.³⁵ //

76 зв. Второе подобенство воскресшого *ѿ* мертвыхъ Христа Гспда *єстъ Зеркало*. Зеркало³⁶ з двохъ рѣчій складаєтсѧ: зъ шкла чистого и свѣтлого, и зъ олова тѣмного и темного, котрымъ зъ споду подкладаєтсѧ; такъ Хс Гспдъ, лежачи въ гробѣ, зложенн[ый]³⁷ былъ зъ тѣла мертвого по *ѿ*ходѣ души Его пресвятой во адъ нѣбы олово тѣмного и темного, бо не прославленного и бездушного; и зъ бжѣства, непорваннымъ способомъ надъ шкло чистѣйшого и свѣтлѣйшого. Сѧ сѧмъ то Зеркалѣ премудростъ Соломонова въ главѣ сѧмой мовитъ. Естъ свѣтлости вѣчныя и Зерцало непорочно Бжїа дѣланїа и ѿбразъ блгостыня Его.³⁸ Мертвое тѣло Христово, лежачее въ гробѣ, было свѣтлостію вѣчною. Для сопряженного себѣ бжѣства ни на єдину падъ *ѿ* себе не ѿступившого, свѣтлѣйшого надъ всѧкую свѣтлостъ солнечную. Было и Зерцало непорочно. Напередъ абы кто не розумѣлъ, же Христосъ умеръ для такового пороку и змазы грѣховной, въ себѣ зостающей. Повторѣ было чисто и непорочно *ѿ* всѧкого згноєнїа, смроду, и струповъ, котріи сѧмъ шпетными змазами грѣшныхъ тѣлъ нашихъ, бо³⁹ тѣло Хрсво не только зъвнѣмъ блговонными ароматами *ѿ* Іосифа и мирносиць, алє и внѣмъ блговонїемъ бжѣства было помащенно, для котрого жадного істлѣнїа не дознало, подлугъ ѡлмистикъ: Не даси преподобному твоєму видѣти істлѣнїа.⁴⁰

Въ Зеркалѣ, надвое зламаннымъ, двѣ лицѣ албо двѣ тварѣ показуютсѧ быти, въ котромъ першѣ єдна здаваласѧ, кгда было цѣлое. Такъ въ Христѣ Гспдѣ, кгда онъ предъ зламаниемъ смертнымъ зоставалъ въ цѣлости, не видати въ немъ было болшѣ нѣчого, ѿпроць самого // **77** члѣвства, били, вѧзали, тернїемъ вѣнчали, на крстѣ распинали іако простого члѣва, алє кгда тоє Зеркало надвое смертію преламалосѧ, при розламаню двохъ соединенныхъ частій души и тѣла, кгда ударили сами ѿ себе *ѿ* великой болести, и потряслисѧ всѣ внутрности земнїи, кгда свѣтило нѣбное Слонцє, мовлю, абы не смотрило на такъ сромотную смертъ и убїйство Творца своего, темною лице свое покрыло заслоною, ажъ заразы сотникъ, тамъ же стоацій, увидѣлъ въ сѧмъ чудовномъ Зеркалѣ, въ Едномъ Лицѣ албо въ Едной Персонѣ Христа Господа, двѣ натурѣ, бжѣство и чловѣчество. Воїстинну члѣвъ сѧй Снъ бжїй.⁴¹ І теперъ въ сѧмъ Зеркалѣ, хоць то уже по зламаню своемъ изнову докупы силою бжѣства зложенномъ, двѣ натурѣ, бжѣство и чловѣчество, въ Едномъ Лицѣ, албо въ Едной Хрвої Персонѣ видати. Сѧ іакъ слушнє Зеркало Хс Гспда прѣжде смерти и по смерти виражаєтъ.

³⁵ У правому нижньому куті аркуша чорним чорнилом позначено: 76

³⁶ Слово дописано на лівому полі

³⁷ Кінцівку слова частково витерто

³⁸ На лівому полі зазначено: **Sap:** и [Посилання помилкове. Правильне: **Прем.Сол. 7:26**. Дослівне цитування за Острозькою Біблією]

³⁹ Над рядком позначено: +; на лівому полі дописано: + **мертвое**

⁴⁰ На лівому полі зазначено: **лв.** [Помилкове посилання. Правильне посилання: **Дії 2:27**]

⁴¹ На правому полі зазначено: **Мар: зач ѿ** [Марк 15:39. Дослівно цитує за Острозькою Біблією]

Маєт' і тоє до себе Зеркало, же если кто прагнет видѣти тїи рѣчи, котріи за нами або в' тѣлѣ нашом сут', треба Зеркало пред собою поставити, и ѡчи⁴² в' него в'лѣпити, бо хоц тїи рѣчи, котріи пред нами сут', видѣти можем без' зеркала, стоючи просто, за нами еднак стоащих видѣти иначе не можем, хіба в' Зеркалѣ. Що бы такового мѣло за нами в' тилѣ стоати: Певне, востаніє наше ѡт мертвых, котрого ѡт килка тисячій лѣтъ умершіи угодници бжїи з' великою ѡхотою дождаючи, ѡ якъбы уже звонтивши ѡ немѣ, з' жалостю до Христа Гспда мовят'. Доколь влѣдо сѣй и истинный не судиши, и не мстиши крове нашея ѡт живущих на Земли. В' сѣм тѣды Зеркалѣ по розламаню своем, знову докупы силою бжества зложенном и соединенном в' воскресшом, мовлю, ѡт мертвых Христѣ Гспдѣ, и наше ѡт смерти воскресеніє ясно усмотрити можем.⁴³ // 77 зв. Сѡ воскресеніи ѡт мертвых, и востаніи ѡт смерти в' животь мѣлисмо вѣдомост' еще ѡт ѡних пррковъ древних, котріи любь не своею силою и моцью, але бозкою, повоскрешали еднакъ нѣкоторых ѡт смерти, ѡко Іліа Фезвитанинѣ Суминтанины сына. І самъ Снѣ Бжїи повоскрешалъ многих, вдовичого сна дщєр Йинову, Лазаря четверодневного. Але ѡ воскресеніи тѣлес нашихъ таком увелебленном и прославленном, которое бы было безстрастное и безсмертное, ни муки при смерти, ни самой смерти уже болшѣ не знающе, ѡ том, кромѣ ннѣшнего воскресенія Хрсва, жадной не мѣлисмо певности; бо всѣ тїи, котріи перед тим ѡт смерти в' животь воскреснули, до живота не прїйшли блгословенного, без'страстієм и без'смертієм ѡдаренного⁴⁴, до славы и хвалы нбсной неизмѣнной, и ѡвшем знову муѣли поумѣрати, и тѣло свое гробу и земли предати. Чи то з' такою, ѡ якъ и першѣ, болестію чи без' болєзни ѡ том вѣдати не можем, тьлко жъ такъ бы треба розумѣти, же уже втораа ихъ смерт' могла быти безболѣзненна, чрезъ ѡтатіє болѣзни всемогущею Рукою Бжїею, такъ ѡко ѡталь и возлюбленной матерє своеєй Снѣ Бжїи⁴⁵, не допустивши єи при смерти жадной болѣзни терпѣти, або если при второй смерти терпѣли ѡкую болєст', таа імъ в'мѣнилася в'мѣсто митарства. І таа єст' найѡсоблившаа причина, для котрой Хс Гспд поспѣшилъ барзо скоро ѡт мертвых встати: абы так учнци Его еще не добре в' вѣрѣ утверждєнніи, ѡко и сами апсли, не звонтипи ѡ воскресеніи своем. Бо кды бы Хс Гспдѣ ѡтложилъ был воскресеніє свое до всемирного всѣхъ востанія, кто бы могль востанію своему вѣру яти, видачи, же и сам Снѣ Бжїи, умерши, так долго не встает ѡт мертвых. // 78 ѡко сїи два ученики Лука и Клеѡпа, простуючи до Еммаусѣ, бесѣдоваста к' себѣ ѡ всѣхъ сихъ приключшихся там же и ѡ востаніи, о котром ѡко неразумніи и несмыслєнніи, такіи ѡт Христа Гспда грозніи понєсьли слова. Сѡ несмыслєнна и косна срдцєм єже вѣровати ѡ всѣхъ ѡже глаше пррци.

Але может' кто ѡ тридневном Сна Бжїа востаніи такую трудност зложити. Если Хс Гспдѣ для утверждєнія вѣры, и надѣи пришлого нашего ѡт мертвых воскресенія, поспѣшил барзо скоро в' третій ден' воскреснути; То для лѣпшого еще нашего увѣренія, а своеєй болшой показана бозкой силы и славы, чему заразъ того жъ часа и години, котрой все свое совершилъ страданіє и дха своего Бгу Сѡтцу предаль в' руцѣ, не воскреснуль ѡт мертвых, заправды тим самим невѣрныхъ жидовъ барзѣй ѡбличил бы, и іних в' болшую привел бы вѣру, ѡко и сами жидове такового у

⁴² Далі кілька літер витерто

⁴³ У правому нижньому куті аркуша чорним чорнилом позначено: 77

⁴⁴ Над словом позначено: х; навпроти рядка на лівому полі дописано: х вѣнчаннаго

⁴⁵ Слова Снѣ Бжїи дописано на лівому полі

него допоминалися знаменія. Оує разарай црковъ спасиса сам енаена сам и снійди со крста. И знову.⁴⁶ Иныя спасе себе не может спасти Хс Црь Израилевъ да снійдет ннѣ со крста да видим и вѣру имем Ему. Сѹтпѡвѣдаю. Не тьлко треба было утвердити вѣру и надѣю нашу ѡ пришлом нашом ѡт мертвых востаніи, але и показати,» же правдива и истин'наа была смерт' Христова. Знайшли бь са бовѣм такіи были еретики, а бодай и тепер не знаходатся, котріи бы рекли,» же Хс Гспдь не самою правдою умерль, але тьлко привидѣніемъ, ~~але тьлко на лстартъ спачку або аноплежне захоронавши, такъ и частокротне самаритином бѣса імучим називали:~~ Прето же число тридневное досконалое ест' до показаня правдивой смерти Христа Гспда, албовѣм при устну двох или трех свѣдетелей станетъ всякъ глаголь. Слушне Хс Гспдь преславное свое ѡт мертвых востаніе ѡтложил до трох днѣи: и знову слушне не ѡтложил до всемирного всѣхъ востаніа,⁴⁷ // **78 зв.** абы вѣру и надѣю нашу утвердилъ ѡ таковом же и нашом любо по многих днѣхъ востаніи. Ико аплъ стый мовит. Аще Хс проповѣдуетсяа іако ѡт мертвых воста како глѡт' нѣциі во вас, іако воскресеніе мертвым нѣст', Аще же воскресеніа мертвым нѣст' то ни Хс воста, Аще же Хс не воста суетна вѣра ваша. То в' сѣм мысленном Зеркалѣ,» в' востаніи Хрвом,» увидѣвши і востаніе наше. Ико бо смерт' Хрева ест' знаменіемъ нашей смерти. Востаніе бо Хрво ест' знаменіемъ востаніа нашего. Поступую до третего подобенства.

Потрете,» сам себе Снѣ Бжій в' Ѡткровеніи Іоанновом прировналъ до денници, або Звѣзды утреней сими словами. Азъ есм' корен' и род Давыдовъ и звѣзда свѣтлаа и утреняа. Що бы то было за подобенство Хс,» воскресшого до утрен'ки або Звѣзды утреней,» наступуючиі причины покажут.

Першаа. Звѣзда утреняа або Денница завше ест' близкаа Слонцу. Такъ при всходѣ,» іако и при заходѣ,» ѡт Слонца нѣкгда не ѡтходит', и при заходѣ,» послѣдуючи Слонцу,» називает'ся Вечерницею. При всходѣ,» опережаючи Слонце,» називает'ся Зорницею. Такъ и члвчство Христово, зложенное з' дши и тѣла,» над все створене аглское і члвчское найближшее ест' бжѣству Хса Гспда іако жродлу вшелпаккой свѣтлости. Котрое⁴⁸ ~~іако утренка не ѡтступет' нѣкгда ѡт Слонца: так'~~ ⁴⁹ ~~Хрвта Госнода,~~ по ѡном разѣ ѡтправленномъ персональномъ соединеніи з' бжѣством во чревѣ Дви Матере, нѣкгда не ѡтлучает'ся бжѣства,» нѣ при заходѣ смертном, нѣ при ннѣшнемъ всходѣ востаніа, второго нѣбы рожденіа Хрва. Бо хоц то при смерти Хрвой ѡбѣ части были ѡт себе роздѣленны,» дша ѡт тѣла и тѣло ѡт дши, ѡт бжѣства еднакъ не были роздѣленны. Дша Хрва нераздѣльнаа ѡт бжѣства вступила до ада // **79** вступила до ада и тѣло Хрво нероздѣльное ѡт бжѣства лежало во гробѣ. І то першаа причина ест',» для котрой Хс Гспдь називаетъ себе утренею звѣздою для неѡтступного бжѣства своего ѡт члвчства, іако звѣзда утреняа нѣкгда ѡт Слонца не ѡтступает'.

Пов'торе⁵⁰,» всѣ чѣтыри євгглистовѣ стыйи:» Матфей,» Марко,» Лука и Іоанъ іс-торію востаніа Хрва ѡт утра ѡт поранку зачинают'. Матфей стый. Свитающей первой ѡт суботы прїиде Маріа Магдалины и другаа Маріа видѣти гробъ і се трусь

⁴⁶ На правому полі зазначено: **Мар:** гл 28 [Помилкове посилання. Правильне посилання: **Марк 15:39**]

⁴⁷ У правому нижньому куті аркуша чорним чорнилом позначено: **78**

⁴⁸ Слово дописано над подальшим закресленим текстом

⁴⁹ Над словом позначено: +; навпроти рядка на лівому полі дописано: + **члвчство**

⁵⁰ Над рядком позначено: +; на правому полі перпендикулярно до тексту дописано: + **во всѣхъ знайдешь сїи слова Заутра зѣло рано.**

быт веліи. Марко стый<,> Зѣло заутра во єдину ѿт суботь прійдоша на гробъ во-сѣавшѹ Слонцу. Лука стый<,> Во єдину ѿт суботь зѣло рано прійдоша на гробъ. Иоанъ стый<,> Во єдину ѿт суботь Маріа Магдалины прійде заутра еще сущей тмѣ на гробъ. Прето же такъ<,> по свѣдоцству всѣхъ четырехъ еуглистовъ стыхъ, іако и для причинъ поважныхъ^{51<,>} можемъ розумѣти<,> же востаніе Хрсво сталосѣ *барзо* рано на самомъ свитаню. А такъ и для того Хѣ Снѣ Бжій дна нѣшнего називаетъ себе *утромъ денницею* *або звѣздою утренею*. Причины сїи сут'. Кгди Хѣ Гспдъ смертелную на себе бралъ *плот члвчскую<,>* тогды в' ночи тую *отправиль тайну*, бо зачинаючи *ѿт* темной ночи живот свой<,> мѣлъ его знову на темномъ западѣ смертномъ скончити, то *єст* мѣлъ знову умерти: То дна нѣшнего живот свой безконечный<,> смерти нѣкгды не знаючи, зачалъ самимъ *утромъ, або самимъ* свитанємъ. Іаковъ боролъсѣ некгдыс з' аглом до самого свѣта. Рече бо єму агль<,> Пусти мѣ възїде бо свѣтъ. Снѣ Бжій боролъсѣ з' смертію<,> звитажил єи и ѿпустилъ гробъ на самомъ свитаню. Соломонъ премудрост' временную і дочасную принал в' ночи ѿт Гспда Бга; болїи Соломона Снѣ Бжій,⁵² // 79 зв. славу члвчества своего<,> нѣкгды *уже* не премѣнную<,> приналъ не вночи<,> але на свитаню. Сѹблюбеница нѣснаѣ чрезъ цѣлую ночь шукала и не знайшла жениха своего, іако мовит в' Пѣснѣхъ пѣсней. На ложи моемъ в' нощи искахъ егоже возлюбї дїша моя, искахъ его и не обрѣтохъ его.⁵³ Для чого бы в' ночи желаемого жениха своего не знайшла<?> Латваѣ причина, бо не прїйшовъ *был* ден'.⁵⁴ *Жадной бовѣмъ рѣчи* не читаємъ *бовѣмъ* абы Гспдъ Бгъ на початку свѣта іакую рѣчь сотворилъ *в' нощи*, але все в' ден'. Если теды дѣла смертїи до чиненнѣ своего дневно-го потребовали свѣта, далеко *барзѣй* дѣло безсмертноє востанїѣ Хрсва, добре бовѣмъ першїй ден' створеннѣ, з першимъ днємъ востанїе Хрсво згажається. Іако єдинъ учитель на сїи слова Свѣтающей первой ѿт суботь мовит'.⁵⁵ Добре правѣ *первою ѿт суботь* називається, бо востанїѣ ден' другого не знаетъ, воскресшихъ свѣтъ умѣрати не можетъ, свѣтъ<,> зглажаючи темноту смерти<,> гаснути не умѣет'. И апль стый к' Ефесѣомъ мовит'.⁵⁶ Востани спай и воскресни ѿт мертвыхъ и ѿсвѣтит' тѣя Хѣ. А такъ зо всѣхъ сїхъ доводовъ^{57<,>} же Хѣ Гспдъ встал ѿт гроба на самомъ свѣтаню. І для того *же* звѣздою утренею називається. Азъ есм' корен' и род' Давыдовъ и звѣзда свѣтлая и утренѣя. Чи то з' полночи<,> чи то на свитаню сталосѣ Хрсво востанїе:⁵⁸ досыт на томъ же дна нѣшнего воистину Хѣ воскресъ<,> до котрого такъ мову мою кончу<,> Хѣ Црю etc:

Хѣ Црю<,> на древѣ крѣстномъ Книго Живота<,> сѣдми словами<,> нѣбы сѣдми печат'ми запечатлѣннаѣ, дна нѣшнего силою бжества разгнутаѣ и всѣмъ уже уразумѣтелнаѣ, даждѣ намъ нѣшнимъ востанїємъ Твоимъ сѣдмъ главъ смертного грѣха в' себѣ уморити, и кровїю нещадно ѿт ребрь Твоихъ излїчанною, в' Книгу живота вѣчного вписанными быти. // 80 Хѣ Црю, Свѣтлости вѣчныѣ и Зерцало непорочно

⁵¹ Над рядкомъ позначено: +; на лівому полі перпендикулярно до тексту дописано: + *многїи сум причины поважнїи для котрыхъ можемъ etc.* +

⁵² У правому нижньому куті аркуша чорнимъ чорниломъ позначено: 79

⁵³ На лівому полі навпроти рядка зазначено: ГЛГ.

⁵⁴ Навпроти рядка на лівому полі зазначено: Аponius

⁵⁵ Навпроти рядка на лівому полі зазначено: Матфѣй.

⁵⁶ Навпроти рядка на лівому полі зазначено: Нrysol.

⁵⁷ Над словомъ позначено: +; навпроти рядка на лівому полі дописано: + *дається знати*

⁵⁸ Слова сталосѣ Хрсво востанїе #: дописано на правому полі; продовження до кінця абзацу після символу #: додано на лівому полі

Бжіа дїланиа и образе бл҃гостыня Его, нїѣ в' Тебѣ іако в' Зерцалѣ чистомѣ, свѣтломѣ и непорочномѣ, видим бозкаа Твоа дїла, умѣ и силу члѡвѣческую превосходячаа, страданіе Твое, погребеніе Твое, и тридневное ѿ мертвых востаніе. Источникъ всякой доброты и бл҃гостынѣ не образомъ только но и самою вещію на насъ изліанной.

Подай прето и нам по переходѣ смертного сего образа,⁵⁹ всїакъ бо зде члѣвкъ в' образѣ преходитъ, не в' зерцалѣ уже и в' образѣ но лицемъ к' лицу видѣти Троичного лица Твоего славу и наслаждатися доброты и бл҃гостынѣ Твоей ~~текучей ѿ прободенного ребра Твоего.~~

не образомъ и привиденіемъ, но самою вещію и дїломъ ѿ прободенного ребра Твоего на весь миръ изліанной.

Хѣ Црю, Заре утреняа и Деннице свѣтлїйшаа надъ слонце, ~~недав'но~~ во тму гробную вселшася, но барзо скоро в третїй ден' наддеръ свѣтло на самомъ свитаніи ѿ гроба произшедшаа, не дай и намъ во тму грѣха смертного ~~нїгда~~ заходити, но сѣяти всегда днемъ пресвѣтлымъ ласки Твоей бозкой. ~~Сѡ тебѣ~~ Іоанъ стый свѣдѣтельствуєт. Бѣ свѣтъ истинный иже просвѣщаетъ всякаго члѣвка грядущаго в' мирѣ. Сѡ свѣтъ то Твоемъ утренемъ, котрымъ Ты тму смертную прогнавши и на самомъ свитаніи ѿ гроба восшлѣ еси, мовитъ онѣ. Подай прето и намъ по заходѣ семъ смертномъ, на самомъ свитаніи, то ест' заразѣ, скоро только дїша з' сеи темноты тѣлесной вибѣтѣся, а на оный свѣтъ приходити починаетъ,⁶⁰ // **80 зв.** видѣти в' единомъ бж҃ествѣ свѣтъ тричисленный Бга Сѡтца, Бга Сна и Бга Дха Сѡго. и поклонитися Сѡтцу іако Слонцу, Сыновѣ іако Свѣту, и Дхови Сѡму іако Сїанію и зарѣ Сѡтчей. Амин'.

Exorcismum Коротшеє может' и сєє быти.

Же цїлаа теперешняа сєдмица, нѣбы един' ден' тридневное Сна Бжіа ѿ мертвыхъ востаніе еднако праздуєт' ~~и прославляєт.~~ Любо и третєго дне, нѣбы первого, ѿ томъ же востанїи Христа Сна Бжіа мовачи, не повѣмъ болшѣ надъ три подобєнства, обясняючіи сію таємницю тридневного востанїа Хр҃сва, не безъполезной еднакѣ з' тихъ же подобєнствъ науки, а то на бол'шую чест' и славу Единого ѿ Троицы славимого Сна Бжіа, а намъ на ползу дховную.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Баранович, Л. (1865). *Письма преосвященного Лазаря Барановича с примечаниями*. Чернигов: Типография Ильинского монастыря.
- Горський, В. (1996). Філософія в контексті історії української культури. In В. Шинкарук (Ред.), *Феномен української культури: методологічні засади осмислення* (сс. 192-217). Київ: Ін-т філософії НАНУ.
- Довга, Л. (2016). Поняттєвий апарат у дискурсі українських церковних інтелектуалів XVII ст.: до постановки проблеми. *Sententiae*, 34(1), 132-143.
<https://doi.org/10.22240/sent34.01.132>
- Довга, Л. (2024). Правда. In Б. Кассен, & К. Сігов (Ред.), *Європейський словник філософій: український контекст. Лексикон неперекладностей* (Т. V, сс. 15-36). Київ: Дух і Літера.

⁵⁹ Тут частину тексту витерто

⁶⁰ У правому нижньому куті аркуша чорним чорнилом позначено: 79

- Довга, Л., & Суховій, О. (2024). Проповідь митрополита Варлаама Ясинського на Воскресіння Христове та Благовіщення Діви Марії. *Київська Академія*, 21, 9-28. <https://doi.org/10.18523/1995-025X.2024.21.266-295>
- Когут, З. (2004). Питання російсько-української єдності та української окремішності в українській думці і культурі ранньомодерного часу. In З. Когут, *Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України* (сс. 133-166). Київ: Критика.
- Лебедев, А. (1916). *Рукописи церковно-археологического музея Императорской Киевской Духовной Академии* (Т. 1, сс. 86-89). Саратов: Электротипография "Волга".
- Панащенко, В. (1974): *Палеографія українського скоропису другої половини XVII ст.: (на матеріалах Лівобережної України)*. Київ: Наукова думка.
- Перетц, В. (1905). Матеріали до історії української літературної мови. Зі збірника П. Ф. Сімсона № 2, XVI ст. *Записки НТШ*, 67(5), 1-32.
- Перетц, В. (1962). *Исследования и материалы по истории старинной украинской литературы XVI-XVIII веков*. Москва-Ленинград: Издательство Академии наук СССР.
- Петров, Н. (1892). Новооткрытый Киевский проповедник второй половины XVII вѣка. *Труды Киевской Духовной Академии*, 5, 93-126.
- Симчич, М. (2009). *Philosophia Rationalis у Києво-Могилянській академії: компаративний аналіз могилянських курсів логіки кінця XVII – першої половини XVIII ст.* Вінниця: О. Власюк.
- Сокирко, О. (2016). *Українська кирилична палеографія XI-XVIII ст.* Київ: Видавець Олег Філюк – «КНТ».
- Суховій, О. (1996). Роль митрополита Варлаама Ясинського в історії і культурі України. *Людина. Культура. Духовність*, 2, 33-39.
- Суховій, О. (1999). Темпоральна фразеологія у казаннях Варлаама Ясинського (семантика і джерела живлення). In *Українська мова і література в Київському університеті. Зб. наук. студій, присв. 80-річчю кафедр україністики* (сс. 108-113). Київ: ВЦ «Просвіта».
- Суховій, О. (2000). Особливості стилістичного використання фразеологізмів у збірнику кінця XVII ст. Варлаама Ясинського. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика: Збірник наукових праць*, 1, 101-106.
- Суховій, О. (2001a). Урочисто-святочні казання митрополита Варлаама Ясинського. In *Chrześcijańskie święta i święci w życiu duchowym Ukraińców na przełomie tysiącleci. Biblioteka Fundacji św. Włodzimierza* (Т. 6, ss. 533-553). Kraków: Szwajpolt Fiol.
- Суховій, О. (2001b). Людина як суспільна істота у фразеології проповідницького жанру (на матеріалі рукописних казань кінця XVII ст. Варлаама Ясинського). *Sborník příspěvků I. Olomoucké symposium ukrajinistů "Ukrajinstika na prahu nového století a tisíciletí: problémy jazyka, literatury a kultury"* (pp. 66-73). Olomouc: Vydala Univerzita Palackého v Olomouci.
- Суховій, О. (2001c). Фразеологія культово-релігійної сфери (на матеріалі казань Варлаама Ясинського). *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика: Збірник наукових праць*, 2, 71-78.
- Суховій, О. (2002). *Фразеологія ораторсько-проповідницької прози Варлаама Ясинського*. (Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.01). Київ: Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка.
- Суховій, О. (2018). Оним как компонент фразеологических единиц в проповедях 17 века Варлаама Ясинского. In *Имята и фразеологијата. Имена и фразеология* (сс. 265-270). Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.
- Суховій, О. (2020a). Рукописне казання Варлаама Ясинського про відпущення гріхів. *Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки*, 51, 122-131.
- Суховій, О. (2020b). Графіко-орфографічні особливості рукописної збірки казань Варлаама Ясинського. *Ucrainica IX: současná ukrajinistika: problémy jazyka, literatury a kultury: sborník příspěvků*, 1, 121-125.

- Хижняк, З. (2001). Ясинський, чернець ім'я Варлаам. In: В. Брюховецький (Ред.), *Києво-Могилянська академія в іменах XVII-XVIII ст.: енциклопедичне видання*. Київ: ВД «КМ Академія».
- Brogi Berkoff, G. (2001). L'omiletica di Varlaam Jasyn'skyj fra retorica e teologia. Alcuni esempi inediti. *Russica romana*, 8, 19-25.
- Łużny, R. (1966). *Pisarze kręgu Akademii Kijowsko-Mohylańskiej a literatura polska. Z dziejów związków kulturalnych polsko-wschodniosłowiańskich w XVII-XVIII wieku*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński.

Одержано 11.08.2024

REFERENCES

- Baranovych, L. (1865). *Letters of His Eminence Lazar Baranovich with notes*. [In Russian]. Chernihiv: Typography of the Ilyinsky Monastery.
- Brogi Berkoff, G. (2001). L'omiletica di Varlaam Jasyn'skyj fra retorica e teologia. Alcuni esempi inediti. *Russica romana*, 8, 19-25.
- Dovga, L. (2016). The Conceptual Apparatus in the Discourse of Ukrainian Church Intellectuals of the Seventeenth Century: Toward a Problem Statement. [In Ukrainian]. *Sententiae*, 34(1), 132-143. <https://doi.org/10.22240/sent34.01.132>
- Dovga, L. (2024). The truth. [In Ukrainian]. In B. Cassin, & K. Sigov (Eds), *European dictionary of philosophies: Lexicon of untranslatables* (Vol. V, pp. 15-36). Kyiv: Duh i Litera.
- Dovga, L., & Sukhovii, O. (2024). Barlaam Yasynskyi's Sermon «On the Resurrection of Christ and the Annunciation of the Virgin Mary. [In Ukrainian]. *Kyivśka Akademia*, 21, 9-38. <https://doi.org/10.18523/1995-025X.2024.21.266-295>
- Horskyi, V. (1996). Philosophy in the context of the history of Ukrainian culture. [In Ukrainian]. In V. Shynkaruk (Ed.), *The Phenomenon of Ukrainian Culture: Methodological Foundations for Understanding* (pp. 192-217). Kyiv: Institute of Philosophy of the National Academy of Sciences of Ukraine.
- Khyzhniak, Z. (2001). Yasynsky, monastic name Varlaam. [In Ukrainian]. In V. Briukhovetsky (Ed.), *Kyiv-Mohyla Academy in Names (17th-18th Centuries): Encyclopedic Edition*. Kyiv: KM Akademia.
- Kohut, Z. (2004). The question of Russian-Ukrainian unity and Ukrainian separateness in Ukrainian thought and culture of the early modern period. [In Ukrainian]. In Z. Kohut, *The roots of identity. Studies in early modern and modern history of Ukraine* (pp. 133-166). Kyiv: Krytyka.
- Lebedev, A. (1916). *Manuscripts of the Church Archaeological Museum of the Imperial Kiev Theological Academy* (V.1, pp. 86-89). [In Russian]. Saratov: Electrotypography "Volga".
- Łużny, R. (1966). *Pisarze kręgu Akademii Kijowsko-Mohylańskiej a literatura polska. Z dziejów związków kulturalnych polsko-wschodniosłowiańskich w XVII-XVIII wieku*. Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- Panashenko, V. (1974). *Paleography of Ukrainian cursive writing of the second half of the seventeenth century: (based on materials from the Left Bank of Ukraine)*. [In Ukrainian]. Kyiv: Naukova dumka.
- Peretts, V. (1905). Materials for the history of the Ukrainian literary language. From the collection of P. F. Simson No. 2, 16th century. [In Ukrainian]. *Notes of the Shevchenko Scientific Society*, 67(5), 1-32.
- Peretts, V. (1962). *Studies and materials on the history of ancient Ukrainian literature of the 16th-18th centuries*. [In Russian]. Moscow-Leningrad: Publishing house of the USSR Academy of Sciences.
- Petrov, N. (1892). A newly discovered Kievan sermonist of the second half of the 17th century. [In Russian]. *Papers of the Kiev Theological Academy*, 5, 93-126.
- Sokyрко, O. (2016). *Ukrainian Cyrillic paleography of the 11th-18th centuries*. [In Ukrainian]. Kyiv: Publisher Oleh Filjuk – "KNT".

- Sukhovii, O. (2000). Peculiarities of the stylistic use of phraseology in the compendium of the late 17th century by Varlaam Yasinsky. [In Ukrainian]. *Actual problems of Ukrainian linguistics: theory and practice: Collection of scientific papers, 1*, 101-106.
- Sukhovii, O. (2020a). A manuscript sermon of Varlaam Yasinsky about the absolution of sins. [In Ukrainian]. *Scientific works of Kamianets-Podilskyi Ivan Ohienko National University: Philological Sciences, 51*, 122-131.
- Sukhovii, O. (1996). The Role of Metropolitan Varlaam Yasinsky in the History and Culture of Ukraine. [In Ukrainian]. *Person. Culture. Spirituality, 2*, 33-39.
- Sukhovii, O. (1999). Temporal phraseology in the sermons of Varlaam Yasinsky (semantics and sources of origin). [In Ukrainian]. In *Ukrainian language and literature at Kyiv University. Collection of scientific studies, dedicated to the 80th anniversary of the Ukrainian Studies Department* (pp. 108-113). Kyiv: Prosvita.
- Sukhovii, O. (2001a). Ceremonial sermons by Metropolitan Varlaam Yasinsky. [In Ukrainian]. *Chrześcijańskie święta i święci w życiu duchowym Ukraińców na przełomie tysiącleci. Biblioteka Fundacji św. Włodzimierza* (V. 6, pp. 533-553). Kraków: Szwajpolt Fiol.
- Sukhovii, O. (2001b). Man as a Social Being in the Phraseology of the Preaching Genre (Based on the Manuscript Sermons of the Late 17th Century by Varlam Yasynsky). [In Ukrainian]. In *Sborník příspěvků 1. Olomoucké symposium ukrajinistů "Ukrajínistika na prahu nového století a tisíciletí: problémy jazyka, literatury a kultury"* (pp. 66-73). Olomouc: Vydala Univerzita Palackého v Olomouci.
- Sukhovii, O. (2001c). Phraseology of the cult-religious sphere (based on the material of Varlaam Yasinsky's sermons). [In Ukrainian]. *Actual problems of Ukrainian linguistics: theory and practice: Collection of scientific papers, 2*, 71-78.
- Sukhovii, O. (2002). *Phraseology of Varlaam Yasinsky's oratorical and sermonic prose* (Abstract of Doctoral thesis in philology). [In Ukrainian]. Kyiv: Taras Shevchenko National University of Kyiv.
- Sukhovii, O. (2018). Onim as a component of phraseological units in the 17th century sermons of Varlaam Yasinsky. [In Russian]. In *Names and phraseology* (pp. 265-270). Skopje: Ss. Cyril and Methodius University of Skopje.
- Sukhovii, O. (2020b). Graphic and orthographic features of the manuscript collection of sermons by Varlaam Yasinsky. [In Ukrainian]. *Ucrainica IX: současná ukrajinistika: problémy jazyka, literatury a kultury: sborník příspěvků, 1*, 121-125.
- Symchych, M. (2009). *Philosophia Rationalis at the Kyiv-Mohyla Academy: A Comparative Analysis of Mohyla's Courses of Logic in the Late 17th and First Half of the 18th Centuries*. [In Ukrainian]. Vinnytsia: O. Vlasniuk.

Received 11.08.2024

Larysa Dovga, Oksana Sukhovii

“Three days and three nights have passed since that day”: a sermon by Varlaam Yasinsky on the Resurrection of Christ

This publication is the first to introduce into scientific circulation a manuscript sermon by a prominent Ukrainian thinker of the second half of the seventeenth century, Metropolitan of Kyiv, Galicia, and All Rus' Varlaam Yasynsky. The article accompanying the publication characterizes the sermon in terms of its philosophical and theological ideas, rhetorical devices, etc. Particular attention is paid to how the sermon reflects certain moral and ethical values, the importance of which Varlaam Yasinsky tried to convince his flock. A preliminary overview of

the conceptual apparatus used in the text published here is also provided. A detailed description of the manuscript of sermon text is also provided. The principles of metagraphizing a manuscript text are described: the peculiarities of the transmission of letters, glosses, superscripts, punctuation marks, authorial corrections, etc. are indicated.

Лариса Довга, Оксана Суховій

«Три дні й три ночі від того дня минуло»: проповідь Варлаама Ясинського на Воскресіння Христове

Цією публікацією вперше вводиться в науковий обіг рукописна проповідь яскравого українського мислителя другої половини XVII ст. митрополита Київського, Галицького та всієї Русі Варлаама Ясинського. У статті, що супроводить публікацію, надано характеристику проповіді з огляду на неявно присутні в ній філософські та богословські ідеї, використані риторичні засоби тощо. Окрема увага звертається на те, як у проповіді відображаються певні морально-етичні цінності, у важливості яких Варлаам Ясинський намагався переконати свою паству. Здійснено попередній огляд поняттєвого апарату, використаного в опублікованому тут тексті. Також надано детальний опис рукопису, з якого взято текст проповіді. Описано принципи метаграфування рукописного тексту: вказано на особливості передачі літер, глос, надрядкових і розділових знаків, авторських виправлень тощо.

Larysa Dovga, Doctor of sciences in philosophy, Professor of the Department of Cultural Studies of the National University of Kyiv-Mohyla Academy.

Лариса Довга, д. філос. н., професор кафедри культурології Національного університету «Києво-Могилянська академія».

e-mail: larysa.dovga@gmail.com

Oksana Sukhovii, PhD in philology, Associate Professor at the Department of Ukrainian Language and Applied Linguistics, Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Оксана Суховій, к. філол. н., доцент кафедри української мови та прикладної лінгвістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

e-mail: o.sukhovii@knu.ua
